

TANTSUTEATRIST KONTSEPTUAALSE KUNSTINI

KATRIN ELLA

16. – 31. augustini Kanuti gildi saalis ja Teatris NO 99 toimunud „Augusti tantsufestival“ pakkus võimalust sumedatel augustiõhtutel osa saada kümnest eriilmelisest lavastusest. Festivali kuraator Priit Raud oli kokku pannud programmi, mille laiale skaalale mahtus tantsu kõrval ka palju muud. Tantsufestival ei tähenda tänapäeval enam seda, et kõikides lavastustes oleks võimalik näha tantsu või laiemas tähenduses liikumist. Nüüdistantsust rääkides ei saa ümber ega üle piiride sulandumisest erinevate kunstiliikide vahel.

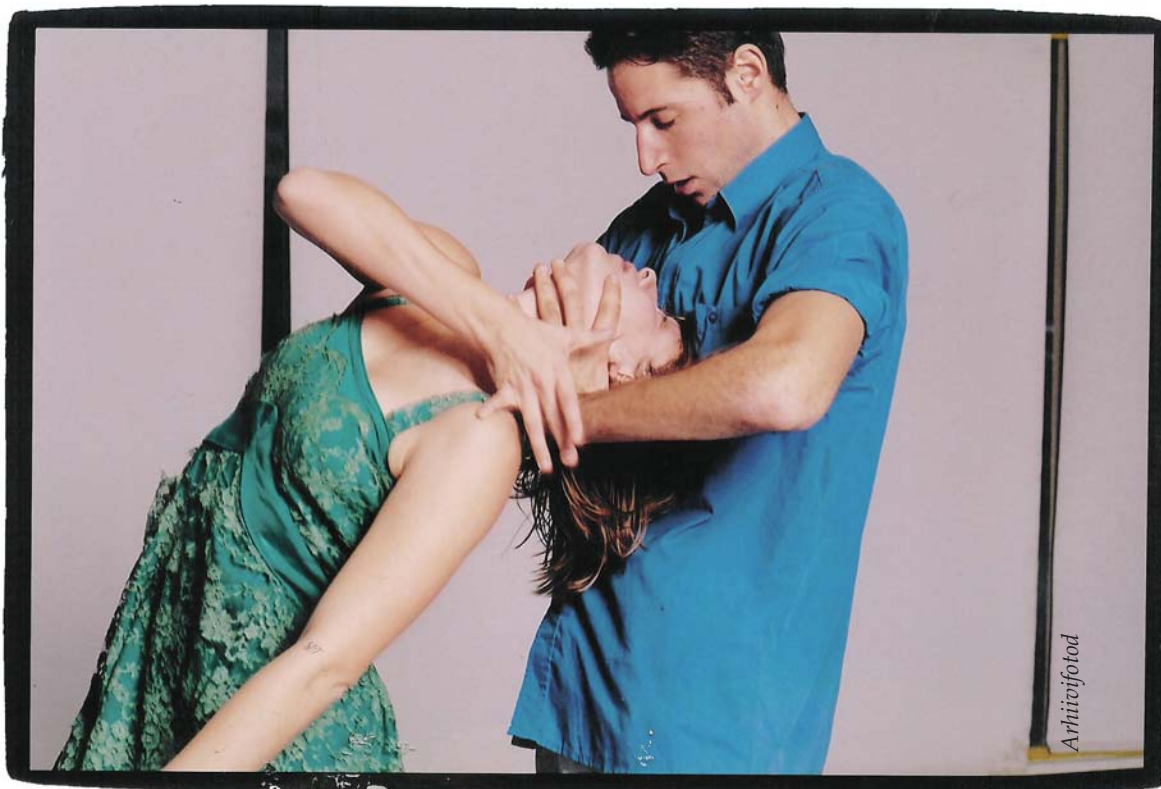
Tantsuetenduste üheks lahutamatuks osaks on videoinstallatsioonid, aga mitte ainult; tantsijad väljendavad end tihti kõne abil, kas siis oma lugusid ju-

tustades või teistega dialoogi astudes. Kuna liikumine on nüüdistantsu lavastustes muutunud justkui lisaväärtuseks, mida paremal juhul on, aga alati ka ei ole, siis on ootushorisont kõrgele tõstetud. Ei tea, kas täna näkkab?

Eelnevat silmas pidades oli näha, et ka „Augusti tantsufestivali“ publiku ootused olid erinevad: kes oli tulnud tantsu vaatama, kes aga nüüdisaegset video- või helikunsti nautima. Saalid olid täis ning mõne etenduse puhul lausa pungil. Märkamata ei jäänud ka osa publiku kohkunud ilmed, kui tantsija end ühel hetkel porgandpaljaks võttis ja segamatult edasi toimetas. Ikka juhtub. Kogenenumad vaatajad suhtusid asjasse muigega, sest eks ole juba näh-

Noa Dar Dance Groupi „The Sweetest Embrace“.

„The Sweetest Embrace“.

tud küll. Alastus nagu videogi on saanud XXI sajandi tantsumaaailma lahutamatuks osaks.

„Augusti tantsufestivalil“ võis näha nn puhast tantsu („The Sweetest Embrace“), tantsuteatrit („The Hospital“), *performance*’ikunsti („Numéro“) ja tantsulavastusi, mida iseloomustab kõige selgemini mõiste kontseptuaalne kunst.

Festivali avaetenduseks oli rootsi noore koreograafi ja tantsija Rasmus Ölme monolavastus „Rasmus Kosmos“. Nagu pealkirigi viitab, on lavastuse põhirõhk Rasmuse maailmadel ehk teisisõnu tema eksistentsiaalsetel identiteediotsingutel. Sissejuhatava sisemonoloogiga avab Ölme end publikule ja saavutab kontakti juba esimeste minutitega. Oma intiimse esitusega paneb ta publiku end kuulama (mees istub lambi

valgel läbipaistva kardina taga, küljega publiku poole, ja loeb paberilt oma mõtteid). Põhjuseks kindlasti asjaolu, et nii nagu mehele laval, on ka paljudele meist mõnikord tundunud, et elame justkui võõras kehas. Vaim ja keha on konfliktis ning püüdlused harmoonia poole võivad kesta kogu elu. Seda võib teha ennast ületades või siis näiteks oma kujutletavaid elulugusid läbi mängides, kellelegi jutustades. Läbi eituse ja illusiooni otsitakse elu ja eksistentsi mõtet.

Algab loeng, kus mees räägib ning videoprojektsioon toetab teda illustreeriva pildikollaažiga. Vaimukas tekst ja pilt jutustavad Rasmus Ölme erinevaid elulugusid ning publikul on lõbus. Kes meist ei oleks mõelnud, et kuidas elu oleks võinud minna või mis ikkagi tulevik toob. Ölme on fantaasial lennata lask-

nud ning utoopiast, absurdist ja irooniast juba puudust ei tule. Nii jõutaksegi jälle ühe sammu võrra lähemale oma praegusele minale. Loengu vahel astub ta aegajalt hetkeks ka lavale ja n-ö katsetab oma keha hoogsalt ja väga füüsiliselt liikudes. Sellega astub ta ühtlasi ka minajutustaja rollist välja, muutes ümber lava ja tõstes asju vastavalt olukorra spetsiifikale ühest kohast teise.

Võibki öelda, et Ölme lavastuse põhirõhk on sõnal, kuid see on tugevaks lisaväärtuseks tantsule, mida esitati vaieldamatult professionaalse kehavalitsemisega. Dramaturgia, mis pani publiku nii südamest naerma kui ka eksistentiaalsetele küsimustele kaasa mõtlema, oli koreograafi põhivahend oma idee edastamisel. Ja kuna ta ei pidanud paljaks vahelduseks ka tantsida, siis jättis tervik väga tugeva mulje. Jääb vaid lootada, et ükski Rasmus Ölme jutustatud elulugu täide ei lähe ning ta tantsuga edasi tegeleb, mitte ei võida loteriiga miljonit ja ei hakka jõudeelu elama või siis noorte väärkohtlemise vastu võitlemise keskust pidama.

Festivali teisel päeval astus hispaania koreograafi Carlos Pezi monolavastuses „Juba mängitud homme“ publiku ette Margus Toomla. Kui Rasmus Ölme lavastuse tekstiline ja pildiline osa täiendasid teineteist ning moodustasid terviku, kus huumoril oli mängida oluline roll, siis Pezi ja Toomla koostöös valminud lavastus minu arvates kahjuks tööle ei hakanud. Tantsija jutustab laval imaginaarsetest tegelastest, keda reaalselt ei eksisteeri ning kelle lugu peavad vaatajad hakkama ette kujutama. Kuid loo jälgimist katkestasid jutustaja pidevad püüdlused füüsiliselt tegelasi mängida, õigemini nende poose või tegevust markerida ja samas olla ka jutustaja rollis. See kujunes aga suures osas tantsija jooksmiseks ühest ruumi otsast teise, mille jälgimist raskendas võib-olla ka kaugus saali viimasest reast.

Õhtu teises osas oli Eesti publikul esmakordselt võimalik näha Iisraeli tantsukunsti. Noa Dar Dance Groupi esitatud duett „The Sweetest Embrace“ oli kaksikümne minutit puhast tantsu, kus fookuses mehe ja naise suhe. Kahjuks jäigi see ainult kirgliku klammerdumise ja irdumise demonstreerimiseks, tantsijate ainus ülesanne oli näidata mehe ja naise vahelist külgetõmmet ja võimumängu, kus üks peab jääma peale, teine aga alistuma. Koreograafia- ja esitusele ei olnud midagi ette heita, kuid puudu jäi suhte arengust. Lavastus algas ja lõppes samas kohas.

Järgnevate festivalipäevade jooksul võis osa saada kõikvõimalikest lugudest, mille esitamiseks kasutati väga erinevaid vahendeid.

Walesi koreograaf Eddie Ladd jutustas oma loo kaheteistkümne minutiga. Tema lavastus „Sawn-off Scarface“ põhines Brian de Palma filmil „Scarface“. Lugu räägib mehest nimega Tony Montana, kes tuleb Ameerikasse ajendatuna „ameerika unelmast“, kuid vajub rikkuse, kuulsuse ja võimu otsingutel hoopis allmaailma sohu.

Duett, kus soliidsesse ülikonda rietatud jutustaja luges mikrofoni gangsterilugu ning tantsija kommenteeris kuuldu füüsiliselt, oli igati intensiivne, arvestades kolmetunnise filmistsenaariumi mahutamist 12-minutisse tantsulavastusse. Idee kasutada loo jutustamisel viipekeele ja tantsu sümbioosi oli huvitav, kuid peagi selgus, et isegi sellise pikkuse juures tuleb vaataja tähelepanu eest võidelda. Väljendusvahendid, mis gangsterimaailma kujutamiseks kasutusele olid võetud, hakkasid üsna ruttu korduma. Peategelase saatuse kuristiku poole veeremisel oli ainsaks visuaalseks märgiks muutuste suunas veest läbiimibunud mati aktiivsem kasutamine, mis tegi ka tegelase järjest märjemaks. Vesi muutis meheks riidetunud tantsijanna ülikonna üha raskemaks, mille tõttu jäid

Carlos Pezi „Juba mängitud homme“. Pildil: Margus Toomla.

ka tantsija liigutused aeglasemaks. Põrand, mis meenutas käsna, oligi lavastuse üks paremaid leide, kuid samas tabasin end selle kaheteist minuti viimases pooles jälgimas vaid vesise pinna efekti ning koreograafia jäi varju.

ZUGA Ühendatud Tantsijad jätkasid lavastusega „ZUGA müüt ja tege-likkus“ maailma vaatlemist läbi isikliku prisma. Kaja Kanni, Tiina Mölder ja Mairika Plakso loodud soolod olid ühtseks tervikuks sulandatud nii, et ühe lavastuse jooksul oli võimalik jälgida kolme lugu. Piir lava ja saali vahel oli imeõrn, ning seda ka lõhuti pidevalt.

Tantsijad on laval juba publiku ruumi sisenedes. Nad vahetavad ise muusikat, valgust, kontakteeruvad publiku ja üksteisega. Lava on tühi, põhivalguseks

täisvalgus, kuid vastavalt erinevate esitajate lugude iseloomule muudetakse ka see vajadusel kohtvalgustuseks.

ZUGA tantsijatele on eelkõige iseloomulik mängulust, mis kõigi lavalolekut iseloomustab, ja kergus, mis paneb publiku tähelepanelikult jälgima, et ükski nüanss kaduma ei läheks. Ei kardeta eksida, vaatajatele näidatakse otsekui lavastusprotsessi ning jääb tunne, et sind on millessegi olulisse pühendatud, ning see on hea tunne. Atmosfäär, mille ZUGA ka oma varasemate lavastustega on loonud, on eelkõige sõbralik. Vaatajateni tuuakse lihtsad, väikesed asjad. Ja kuna räägitakse sellest, mida on ise tunnetatud, siis jõuab see ka oma siirusega kergesti publikuni. Vahel ei ole rasket kunstitegemise taaka.

Kaasa sai elada näiteks Kaja Kanni kirjeldustele hüdraulika ja boileri toime-mehhanismidest, millest ta oli aru saanud ning mille kohta jagas nüüd õhinal teadmisi ka publikule. Ega mikrofoni rääkimine ainult sõnade vooluks jäänud, ilmekad žestid selgitasid asja rohkemgi kui sõnad. Aga juttu jätkus lisaks veevärgile ka kraavi kaevamisest, naabrinaise koertest ja päikese käes end soojendavatest ussidest. Peale haaravate lugude värvika esituse lõi Kaja ka hetki, mil naerule vastukaaluks hakkas hoopis valus. Kalle Tikase tundliku ja hinge kriipiva originaalmuusika saatel püüdis tantsija üha uuesti oma keha valitseda, endale peaaegu kaelamurdvaid akrobaatilisi harjutusi võttes.

Tiina Mölder palju ei rääkinud, väljendas end põhiliselt tantsu ja video abil. Lugu oli nii rändlindudest kui ka looduses olemisest, selle tunnetamisest. Aga kuna ükski soolo ei võinud lõplikult publiku tähelepanu osaliseks saada, sest teised „sõitsid“ oma lugudega sisse või siis kommenteerisid seda oma kehahoiakuga, siis sündisid koomilised situatsioonid, kus tuli ilmsiks osalejate näitlejameisterlikkus. Tiina siiras ning südamluk monoloog linnupette võtmisest hommikul võitis igatahes südame.

Mairika Plakso rääkis ja näitas oma lugusid kodukandist, koertenäitusel osalemisest, jalgpalli mängimisest, uisutamise ja perekonnast. Publiku kõige soojema vastuvõtu osaliseks sai Mairika uisutamise „kuiva trenni“ esitus valgussõõris Vinteri „Laul Põhja-maast“ saatel.

Nelja eesti koreograafi, Mart Kangro, Raido Mägi, Krõõt Juuraku ja Merle Saarva, ning saksofonist Ursula Saali koostöös oli valminud projekt „Positsioonid“. Lavastuse kõige tugevamaks küljeks oli kindlasti idee näidata muusika ja interpreedi ning liikumise ja tantsijate positsioone ehk suhestumist ja mittesuhestumist laval. Eelkõige andis

etendus meelde jääva kontserdielamuse, kus võis nautida Ursula Saali meisterlikku pilli valitsemist. Vaatamata tantsu ja muusika vahekorra näitamisele jäi seekord valitsejaks muusika ja interpret. Üheks meeleolukamaks stseeniks, mis lavastuse ideed kõige paremini kandis, oli hetk, kus muusik püüdis sõnadesse panna seda, mida tantsijad momendil laval tegid, kommenteerides liigutusi ja poose. Ilmsiks tuli, et tegemist on täiesti erinevate märgisüsteemidega, millel on oma keel.

Muusika ja liikumise erinevaid positsioone väljendati ka musta sirmi abil, mis vastavalt stseeni iseloomule ühe või teise osapoole ära peitis. Sirmi kasutas Krõõt Juurak ka eneseirooniliseks illusiooni loomiseks, kus publikule jäi mulje, et tantsija ilmub taas kord vaataja ette riieteta. Aga ei, ühe riideeseme sirmile heitmise järel astus ta sealt tagant välja, olles täiesti riides.

Saksa-prantsuse koreograafi Xavier Le Roy lavastus „Projekt“ oli aga üks suur mäng, millest võttis osa üheksateist koreograafi-tantsijat maailma eri paigust. Eestist osalesid Mart Kangro ja Raido Mägi. Laval oli tõeline rahvaste paabel, kus kõik mängisid oma isikupärase kehakeelega läbi erinevaid mängusituatsioone. Kui alguses jäi tunne, et vaatajad on sattunud vaid erinevate pallimängude tunnistajaks, siis etenduse jooksul panid võistlejad kaasa elama nii võistlusmomentidele kui ka mängijatevahelistele suhetele. Vaba ja sundimatu õhkkond, mida tantsijad oma mängudega löid, oli nakkav. Kuna tegemist oli koreograafide-tantsijatega, siis oli peale palli tagaajamise võimalik näha ka välja kooruvat liikumismustrit. Publik sai osa projektist, milles osalejad olid kolme aasta jooksul uurinud lavastuse sünniprotsessi. Vahendiks olid võetud võistlusmängud, kus on kindlad reeglid. Õhtu jooksul selgus aga, et tegelikult reegleid ei eksisteeri ning kõike võib omava-

„Positsioonid“. Esiplaanil: Merle Saarva.

hel sulandada, tulemuseks on improviatsioon, koomilised situatsioonid ja kokkumäng. Tuleb vaid tunnetada enast ja kaasmängijaid ning lasta situatsioonil end mängida.

Kui festivali avas minajatustus, siis selle lõpetas tantsuteater kõige puhtamal kujul. Norra koreograafi „The Hospital“ pani festivalile punkti ning see punkt oli meelde jääv. Kanuti gildi saalis pole varem loodud sellist lavamaailma, kus dekoratsioonid, valgus- ja muusikaline kujundus ning laval viibijad moodustaksid sellise terviku, et tekib tunne, nagu viibiksik ühes mahajäetud, räpases haiglas ja jälgiksik õdede tegevust. Emotsioonid, mida lavastus tekitas, ulatusid ängistusest vabastava naeruni. Kuna teemaks oli „Inimene – see keeruline masi-

navärk“, siis oli koreograaf kasutanud näitlejaid. Jo Stromgeni koreograafia väljendab kolme noore naise sisemisi pingeid nii täpselt, et ei saagi eeldada ilusate ja graatsiliste liigutuste sooritamist. Medõdede eneseväljendus on pigem nurgeline, kohmakas ja tormakas ning situatsiooni arvestades igati kohane. Kolme näitlejanna kasutamine lavastuses on tugev pluss, sest eelkõige eeldab see teatri ja tantsu süntees sügavat psühholoogilist eneseväljendust.

Väljamõeldud keelt kasutades antakse vaid intonatsioonide ja kehakeele abil edasi kolme medõe vahelisi suhteid. Sõjaväe poolt mahajäetud provintsihaigla oma kolme elanikuga on otsekui ühiskonna minimudel, kus vaetakse võimu ja alluvuse suhteid. Autoritaarse

„ZUGA müüt ja
tegelikkus“.
Pildil:
Mairika Plakso.

vanemõe ülemvõimu all kannatavad kaks medõde, kes haigete puudumise tõttu peavad ise kordamõõda ohvriks olema, et teised saaksid oma kohust täita ja ravida. Vanemõe lavatagused õdede peksmised tunduvad eriti võikad ning kohe keeratakse ka õudust tekitavad stseenid groteskseks publikule ravimise markeerimist näidates. Loo edenedes vanemõe võim järsku kaob, kui teised leiavad ravimikapi võtme. Nüüd saavad rohtudest julgustust ka teised ning vanemõel jääb üle vaid alistuda. Koomilisi situatsioone tekitab ka vanemõe unitõbi, mis naise sekundi pealt jalust niidab. Lavastus lõpeb küll pisut triviaal-

selt – naised jäävad unistama meestest oma elus –, kuid siiski oli üldmulje niivõrd mõjuv, et jääb vaid oodata, millal tekib ka Eestis trupp, kes suudaks sellisel tasemel ühendada teatrit ja tantsu.

KATRIN ELLA (TALTS) (7. X 1975) on lõpetanud Tartu Ülikooli teatriteaduse eriala bakalaureusetõõga „Eesti moderntants 1992 – 2002“ (2002). Avaldanud tantsukriitikat kultuurilehes *Sirp*. Tõõtab Eesti Teatriliidu Teabekeskuse juhatajana.